

Kultúra a duchovné hodnoty

Bohdan Smieška, Jozef Kovalčík, Zora Jaurová, Branislav Jelenčík, Pavol Kráľ

Vymedzenie definície pojmu kultúra a duchovné hodnoty

Kultúra je skupina významov a interpretácií sveta, ktoré zdieľa určitá skupina ľudí v rámci sociálneho priestoru. V širšom rámci kultúra odkazuje k rozmanitým oblastiam ľudského života, od športu, jedla, náboženstva, či k iným formám spoločného dedičstva daného sociálneho celku.

V užšom rámci je však kultúra aj celkom tvorby, distribúcie, difúzie, zdieľania a užívania tvorivých ľudských produktov. Je súhrnom hmotných a nehmotných statkov, hodnôt, artefaktov a noriem vytváraných ľudskou spoločnosťou, dynamickým systémom aktivít a činností uspokojujúcich ľudské kultúrne a umelecké potreby¹.

V tomto dokumente autori pracujú s pojmom kultúra ako s oblasťou asociovanou najmä so súčasnými umeleckými formami (divadlo, tanec, hudba, vizuálne umenie, literatúra), uchovávaním, ochranou a aktualizáciou kultúrneho dedičstva v jeho hmotnej a nehmotnej podobe (kultúrne pamiatky, všetky formy tradičnej ľudovej kultúry a jej umeleckých foriem a remesiel), no rovnako tak s organizáciami, ktoré takto vymedzenú kultúru produkujú a reprodukovujú a zároveň sú súčasťou občianskej spoločnosti. Do oblasti kultúry autori radia aj tie činnosti a subjekty, ktoré priamo spadajú do oblasti kreatívneho priemyslu, najmä vydavateľskú činnosť (hudba, literatúra, spoločenské vedy), aktivity z oblasti dizajnu, architektúry, odevného dizajnu, predaja kníh, či audiovizuálnych nosičov. V podkapitole s názvom *Kľúčoví aktéri v oblasti* autori definujú základnú štruktúru všetkých aktérov pôsobiacich v kultúre, aby prostredníctvom nej poukázali na to, akú vymedzenú časť a aké subjekty sú tvorené aktérmi z prostredia neziskového sektora / občianskej spoločnosti.

S pojmom kultúry sa od osemnásteho storočia nerozlučne spája dôraz na osobný a predovšetkým duchovný život jednotlivca. Umenie, zvyčajne ponímané ako jadro kultúry, je teda asociované s vnútorným životom, imagináciou a zachytením autentického a najhlbšieho duchovného prežívania jednotlivca. Z tohto dôvodu je pojem duchovných hodnôt v takomto význame autormi chápaný ako integrálna súčasť vymedzenia pojmu kultúry, s ktorým sa rozhodli pracovať.

Autori tejto kapitoly - členovia sektorovej rady pre oblasť zadanú ako „Kultúra a duchovné hodnoty“ - si prirodzene uvedomujú, že pojem *duchovných hodnôt* možno interpretovať omnoho širšie a preto pripúšťajú relevantnú potrebu vziať do úvahy aktivity a aktérov priamo prispievajúcich k rozvíjaniu hodnôt ako sú dôstojnosť, spravodlivosť, láska, mier, nenásilie, nádej, milosrdnosť a mnohé ďalšie, ktoré sú tiež súčasťou kultúry ako civilizačného úsilia (mnohé z nich sú prirodzenou súčasťou umenia a kultúry aj v užšom zmysle), pričom môžu byť inšpirované prirodzenou ľudskou túžbou po transcencii, vychádzajú z rôznych zdrojov spirituality, potreby kontemplácie, artikulovania morálky, ako aj náboženskej viery a ktoré sú v mnohorakej podobe prítomné aj v občianskej spoločnosti na Slovensku.

Vzhľadom na typ svojej expertízy autori uprednostnili zamerať sa na vymedzenie *kultúry* v užšom zmysle tak, ako ho predostierajú v predošlých odstavcoch. Zároveň navrhujú, aby pre oblasť zarámcovanú ako „duchovné hodnoty“ vznikla samostatná kapitola, prostredníctvom ktorej by bol vytvorený adekvátny priestor pre autorov, ktorí dokážu túto oblasť relevantne popísať vďaka

¹ Stratégia rozvoja kultúry BSK 2015-2020

dostatočnej miere vlastnej expertízy. Napokon, vytvorenie samostatného priestoru pre oblasť *duchovných hodnôt* zároveň prispieva k príležitosti dôslednejšie popísať základnú problematiku *kultúry* ako významnej súčasti občianskej spoločnosti z pohľadu jej vývoja, možností financovania, prehľadu aktérov a ich aktivít, ako i pretrvávajúcich problémov.

Úvod

Vnímanie roly kultúry a umenia je v slovenskom prostredí ešte stále zotrvačne chápané ako akási spoločenská nadstavba a nie kľúčový nástroj potrebný pre porozumenie protirečivosti spoločenských pohybov a ich kultiváciu.

Turbulentný proces politických spoločenských zmien po novembri 1989 prirodzene zasiahol aj oblasť kultúry. Od začiatku 90. rokov prakticky až po súčasnosť je jej rola v spoločnosti interpretovaná rôzne. Časť ponovembrových politických elít prejavovala priam neotrasiteľnú vieru v blahodarné účinky fungovania trhu a pravdepodobne sa spoliehala na to, že postavenie kultúry v spoločnosti bude determinované pôsobením jeho „neviditeľnej ruky“. Už počiatočná skúsenosť mnohých aktérov konfrontovaných s trhovou realitou však poukazovala na neudržateľnosť takéhoto chápania a rozvíjania kultúry ako dôležitej spoločenskej hodnoty.

Iná časť politických elít, najmä tá, ktorá stála na čele procesu osamostatnenia Slovenska a vládla mu do roku 1998 rozumela role kultúry predovšetkým ako propagandistickému nástroju, prostredníctvom ktorého je potrebné oslavovať všetko, čo súvisí s najčistejšími a teda najcnostnejšími národnými črtami. Postavenie, právne ukotvenie kultúry a jej prejavy vrátane živého umenia sa snažila podrobiť si prostredníctvom etatistického prístupu – udeľovaniu štátnej podpory tomu, čo považovala za svojej perspektívy za dostatočne národné, resp. prostredníctvom štátneho centralistického dirigizmu. Najlepším príkladom takéhoto dirigizmu a zároveň jeho vyvrcholením bola implementácia modelu tzv. intendantúr, ktorý zaviedol v roku 1996 vtedajší minister kultúry. O dovtedajšiu právnu subjektivitu prišli dve stovky kultúrnych inštitúcií, ktoré boli jednak organizačne začlenené pod nové, stredné články riadenia a súčasne prišli o svoju autonómnu umeleckú slobodu a rovnako možnosť disponovať vlastnými rozpočtami.

Tzv. nezávislá scéna, často označovaná aj ako nezriaďovaná kultúra, čím sa myslí kultúrna sféra mimo zriaďovateľskej pôsobnosti štátu, alebo miest a obcí - teda kultúrne a umelecké subjekty, ktoré pomaly vznikali zdola, zo slobodného podhubia postupne sa vzťahujúcej občianskej spoločnosti a ktorých množstvo sa dalo v 90. rokoch ľahko spočítať na úrovni celej krajiny, zápasili o svoje prežitie aj uznanie. Bolo tomu tak preto, lebo okrem existencie prvého štátneho dotačného systému s názvom Pro Slovakia (1990), boli takmer výlučne závislé buď na veľmi nepravidelnej a skôr nesystémovej podpore z privátneho podnikateľského prostredia (počiatky sponzoringu) a na zanedbateľných príspevkoch niektorých samospráv. Niektorým subjektom sa podarilo získať podporu prostredníctvom grantov od veľkých zahraničných nadácií, ktorých pobočky sa postupne udomáčňovali i na Slovensku.

Paradoxne, autoritatívne presadzovanie modelu intendantúr a následný vzdor a kolaps mnohých kultúrnych inštitúcií významným spôsobom prispel k dovtedy nebývanej mobilizácii kultúrnej scény v celej krajine. Od lokálnych štrajkov odohrávajúcich sa priamo v kultúrnych inštitúciách (najmä divadiel) viacerých slovenských miest, ktoré boli podporované postupne čoraz väčšou časťou zainteresovanej kultúrnej verejnosti a čoraz angažovanejšou občianskou spoločnosťou zvädzajúcou zápas s mečiarizmom, vyústil do viacerých zhromaždení pred budovou Ministerstva kultúry v Bratislave, či dokonca do jej obsadenia a pamätného úteku vtedajšieho ministra zadným vchodom, s kabátom prehodeným cez hlavu. Výsledkom bolo, že dotknuté inštitúcie získali späť svoju právnu subjektivitu a prešli do zriaďovateľskej pôsobnosti stredných a nižších článkov štátnej správy (vtedajších krajských a okresných úradov).

Po zmene v parlamentných voľbách v roku 1998 sa podarilo naštartovať niekoľko politických procesov, ktoré napokon podnietili uskutočnenie územnosprávnej reformy a tým aj prechod mnohých kultúrnych inštitúcií pod zriaďovateľskú pôsobnosť samosprávnych krajov (*pozn. po roku 2001*), resp. miest a obcí.

Súčasne s týmito procesmi sa čoraz naliehavejšie začali ozývať expertné, ako aj aktivistické hlasy z tej časti občianskej spoločnosti, ktorá zastupovala oblasť kultúry. Tieto hlasy volali po potrebe poskytovania dlhodobej a systematickej podpory z verejných zdrojov na svoje aktivity, po zjednodušovaní administratívnych a finančných procedúr, ale aj po potrebe vytvorenia stratégie rozvoja kultúry, resp. jej komplexnej reformy vo všetkých oblastiach, pretože tá neprebehla dodnes. Žiaľ, tieto hlasy zostávali dlhodobo nevy počuté, naopak, často boli vo verejnom diškurze znova prehlušené inými hlasmi - nezriedka elitných aktérov z kultúrnej sféry - ktoré spochybňovali takúto ambíciu a často ju kritizovali ako akýsi relikv socializmu, odvolávajú sa pritom na potrebu pro trhovými reforiami a znižovania verejných výdavkov.

Napriek mnohým nepriaznivým ekonomickým, inštitucionálnym a spoločenským podmienkam, napriek protichodným politickým tlakom popísaným v úvode kapitoly, sa kultúrny občiansky sektor postupne rozrástol až do svojej dnešnej šírky a pestrosti. Najvýznamnejšími systémovými zmenami, ktoré k tomuto rozvoju prispeli, boli popri postupnom vzniku troch verejnoprávnych fondov aj sprístupnenie možnosti asignácie 2% z dane fyzických a právnických osôb a tiež aktivity viacerých nadácií, ktoré zamerali svoju pozornosť na potreby tohto špecifického sektora. Svoju rolu zohráva i postupný, hoci finančne stále nedostatočný nábeh dotačných schém krajských a miestnych samospráv, ako i narastajúci emancipačný náboj aktérov pôsobiacich v nezávislej kultúre a ich schopnosť lepšie sa kolektívne organizovať, rozvíjať sa a spolupracovať a tým aj efektívnejšie obhajovať svoje záujmy.

Kľúčové otázky/problémy verejnej politiky

Kľúčovým pretrvávajúcim problémom kultúry je dosiaľ neuskutočnená dôsledná komplexná reforma kultúry vo všetkých jej oblastiach a s tým súvisiace:

- nedotiahnutá fiškálna decentralizácia vo vzťahu k uskutočnenej územnosprávnej reforme (2001),
- pretrvávajúce asymetrické postavenie a financovanie nezriaďovanej kultúry vo vzťahu k zriaďovanej,
- nedostatok systémových nastavení umožňujúcich viaczdrojové financovanie aktérov v kultúre všeobecne.

Ďalej:

- celkovo nízky objem prostriedkov z verejných zdrojov určených na kultúru,
- chýbajúci zákon o sponzoringu v kultúre,
- nedotiahnutý satelitný účet a z toho prameniaca nedostatok relevantných dát o sektore kultúry ako celku,
- zle nastavené priority čerpania európskych zdrojov v oblasti kultúry,
- absentujúca relevantná verejná politika v oblasti Kultúrneho a kreatívneho priemyslu (KKP)
- žiadne, podpriemerné, resp. úplne formálne verejné kultúrne politiky na úrovni väčšiny samospráv + neadekvátne dotačné schémy na podporu kultúry z týchto zdrojov.

Dôležité Strategické dokumenty v oblasti kultúry

- **Stratégia štátnej kultúrnej politiky Ministerstva kultúry SR, 2005**
- **Strategické priority rozvoja kultúry pre roky 2012 – 2016, MK SR, 2013**

- **Stratégia rozvoja kultúry na Slovensku 2014 – 2020, MK SR** – bola schválená vládou SR v roku 2014. Za zmienku stojí, že oproti dovtedajším strategickým materiálom pre oblasť kultúry ponúka predovšetkým aktualizovaný pohľad na kultúru, ktorú po prvý raz pomenúva ako komplexný zdroj hodnôt, ekonomické hodnoty nevynímajúc. Stratégia pomenúva kľúčové strategické oblasti, návrh priorít a opatrení.
- **Stratégia rozvoja kreatívneho priemyslu v Slovenskej republike, 2014**
- **Akčný plán realizácie Stratégie rozvoja kreatívneho priemyslu v Slovenskej republike**, Ministerstvo kultúry SR a Ministerstvo hospodárstva SR, november 2015 - Tento akčný plán bol však skôr akýmsi generickým výpočtom rôznych typov aktivít rezortov ako štruktúrovaným a reálnym napĺňaním uvedenej stratégie. Aj preto do dnešného dňa zaznamenal len malé výsledky a nijakým spôsobom nedokázal prepojiť prijatú stratégiu napríklad na programovanie a implementáciu EŠIF v oblasti kreatívneho priemyslu.
- **Akčný plán k Stratégii rozvoja kultúry SR na roky 2018 – 2020**, MK SR, november 2017
- **Stratégia rozvoja kultúry v Žilinskom samosprávnom kraji 2007 - 2013** – do prípravy stratégie boli zapojené regionálne a lokálne organizácie žilinského kraja, ktoré spoločne v partnerstve s kultúrnymi inštitúciami, slovenskými i zahraničnými expertmi a profesionálmi z regiónu analyzovali, podstupovali a iniciovali procesy zahŕňajúce rozvinutie regionálnej kultúrnej politiky. Stratégia disponovala vysokou kvalitou, avšak implementačná fáza za ňou výrazne zaostávala a mnohé ciele ostali nenaplnené.
- **Stratégia rozvoja kultúry BSK 2015 – 2020**, Bratislavský samosprávny kraj, 2014 – túto stratégiu uvádzame preto, lebo je jednak komplexná, vznikala participatívne a zásadným spôsobom pomenúva doterajšie deficity a asymetrie v oblasti vnímania aktérov v kultúre z prostredia občianskej spoločnosti a definuje záväzok o systematickej podpore týchto aktérov.

K vyššie uvedeným strategickým dokumentom, s výnimkou tých, ktoré sme okomentovali v pozitívnom duchu, je potrebné vo všeobecnosti konštatovať najmä ich vágnosť, absenciu vízie, merateľných cieľov a ich indikátorov, z čoho vyplývala nemožnosť priebežného overovania ich reálnej implementácie.

Finančná podpora a možnosti financovania

Problematiky financovania nezávislej, alebo tzv. nezriaďovanej kultúry, teda kultúrnych aktérov ktorí vznikli z autentickej potreby zdola, v prostredí občianskej spoločnosti, sme sa čiastočne dotkli už v predošlých kapitolách. V úvodnej časti tejto kapitoly ponúkame stručný prehľad vývoja možností financovania kultúry zo štátnych (verejných) zdrojov.

Ešte v roku 1990 vypracovalo Ministerstvo kultúry SR návrh zákona o štátnom fonde kultúry s názvom **Pro Slovakia**, ktorý bol schválený Slovenskou národnou radou v roku 1991. Pro Slovakia bola definovaná ako účelový fond na podporu rozvoja kultúry a umenia a po prvý raz v novodobej histórii krajiny sa začal uplatňovať pokus o spôsob financovania kultúry na odlišnom princípe ako doposiaľ.

Hoci bola Pro Slovakia štátnym fondom (správu fondu vykonávalo priamo Ministerstvo kultúry a Rada fondu, menovaná ministrom i na základe nominácií záujmových a strešných kultúrnych a umeleckých združení bola jeho poradným orgánom), jeho štruktúra a od nej odvodený spôsob rozhodovania o poskytovaní podpory vykazovali znaky samosprávneho princípu, ktoré nahrádzali princíp štátneho centralizovaného dirigizmu. Ako súčasť fondu vznikli popri Rade odborné komisie, ktoré posudzovali predložené žiadosti o podporu (o ktorú sa podľa zákona mohli uchádzať právnické aj fyzické osoby bez bližšej špecifikácie, tzn. že o takúto podporu boli po prvý raz oprávnené uchádzať sa aj subjekty z prostredia občianskej spoločnosti) v oblastiach delených podľa žánrov - divadlo, výtvarné umenie, hudba, literatúra, film, ďalej v oblastiach obnovy pamiatok, inštitucionálnej podpory galérií, múzeí, divadiel či v oblasti podpory prezentácie slovenskej kultúry a umenia v zahraničí.

V roku 2001 došlo k zrušeniu Štátneho fondu kultúry Pro Slovakia a jeho transformácii do štruktúry Ministerstva kultúry SR. Činnosť fondu tak od 1. januára 2002 prešla na novovzniknutý odbor Pro Slovakia Ministerstva kultúry SR. Zo štátneho fondu, ktorý môžeme charakterizovať ako počiatok grantového systému MK SR, sa tak po desiatich rokoch jeho existencie stáva odbor MK SR, ktorý je zároveň programom fungujúcim pod rovnakým názvom.

Udeľovanie dotácií medzi rokmi 2001 až 2004 sa realizovalo na základe zákona č. 231/1999 Z. z. o štátnej pomoci. Ďalšími programami v grantovom systéme MK SR v tomto období boli Obnovme si svoj dom, Kultúrne aktivity v oblasti pamäťových inštitúcií, Umenie, Audiovizia, Kultúrne aktivity národnostných menšín, Kultúra znevýhodnených skupín obyvateľstva, Nehmotné kultúrne dedičstvo a kultúrno-osvetová činnosť a Kultúrne poukazy.

Medzičasom, v roku 2008 vzniká po dlhších diskusiách zainteresovanej obce s MK SR zákon o **Audiovizuálnom fonde SR** (AVF SR). Fond je zriadený ako verejnoprávna inštitúcia s vlastnými samosprávnymi orgánmi. Program Audiovizia od roku 2009 prestáva byť súčasťou grantového systému MK SR.

V roku 2010 vzniká zákon č. 434/2010 Z. z. O poskytovaní dotácií v pôsobnosti Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, ktorý sa stáva základným rámcom poskytovania podpory (dotácií) pre kultúru a umenie vo všetkých vyššie vymenovaných oblastiach (programoch) s výnimkou audiovizie.

V roku 2014 vzniká zákonom **Fond na podporu umenia** (FPU). Fond sa zriaďuje ako verejnoprávna inštitúcia zabezpečujúca efektívnu podporu umeleckých aktivít, kultúry a kreatívneho priemyslu, ktorá je nezávislá od ústredných orgánov štátnej správy. Fond nahradil podstatnú časť dovtedajšieho dotačného systému ministerstva kultúry.

Pod správou ministerstva kultúry po zriadení fondu ostalo poskytovanie dotácií na ochranu, obnovu a rozvoj kultúrneho dedičstva, keďže spôsob politiky a podpory ochrany kultúrneho dedičstva a profesionálne zázemie potrebné na ich rozvoj je odlišné od oblasti tzv. živého umenia. Pod správou ministerstva kultúry naďalej zostala aj podpora kultúry znevýhodnených skupín obyvateľstva a kultúrne poukazy.

V roku 2017 vzniká **Fond na podporu kultúry národnostných menšín** (KULT MINOR). Fond je nezávislá verejnoprávna inštitúcia, ktorej poslaním je podporovať a stimulovať kultúru národnostných menšín v oblasti kultúrnych a vedeckých aktivít národnostných menšín, najmä vytváraním podporných mechanizmov pre tvorbu a šírenie kultúrnych a vedeckých hodnôt.

Vznik všetkých troch vyššie uvedených verejnoprávných fondov považujeme za najzásadnejšiu pozitívnu systémovú zmenu v oblasti financovania kultúry prostredníctvom verejných zdrojov na národnej úrovni v ponovembrovej histórii SR. Ich vznik umožnil priniesť do prostredia živej kultúry a umenia viac peňazí, rozšírenie rozsahu podporovaných foriem umenia, zvýšenie počtu uchádzačov aj podporených subjektov, odborné rozhodovanie so zdôvodnením a jeho zverejňovaním. Existencia všetkých fondov tak dozaista významným spôsobom prispieva k rozvoju nezriaďovanej profesionálnej kultúry z prostredia občianskej spoločnosti, umožňuje jeho väčšiu stabilitu a prináša potenciál na jej ďalší rozvoj.

Vo vzťahu k možnostiam financovania aktivít občianskej spoločnosti v oblasti kultúry netreba zabudnúť na dotačné nástroje, ktoré postupne vytvárajú viaceré samosprávne orgány na krajskej aj obecnej úrovni. Niektoré dotačné schémy sa aj pod vplyvom vzniku vyššie uvedených celoštátnych verejnoprávných fondov postupne stali relatívne transparentnými a odbornými (i keď z hľadiska alokovaných čiastok stále nie postačujúcimi) nástrojmi, prostredníctvom ktorých môžu na svoju

činnosť získať podporu menšie podujatia alebo aktivity v širokej oblasti profesionálnej aj neprofesionálnej kultúry a umenia.

Príkladom dobrej praxe tak v koncipovaní verejnej kultúrnej politiky ako i financovania nezriadovanej kultúry môže byť Bratislavský samosprávny kraj a jeho **Bratislavská regionálna dotačná schéma na podporu kultúry** (od roku 2015), do fungovania ktorej sa preniesli viaceré pozitívne aspekty pôsobenia verejnoprávnych fondov. Žiaľ, hoci v *Stratégii rozvoja kultúry BSK 2015-2020* bola definovaná ambícia podporovať nezriadovanú kultúru sumou 1 mil. eur ročne, výška alokovanej sumy postupne klesala až k sume 400 tis. eur v roku 2020.

Za progresívnu systémovú zmenu vo financovaní kultúry na miestnej úrovni možno považovať vznik **Nadácie mesta Bratislavy** (2020) ako nadácie založenej Hlavným mestom SR, ktorá nahradila dovtedajší grantový program mesta Ars Bratislavis, existujúci 15 rokov. Tento grantový program bol systémom malých grantov (priemerná výška podpory dosahovala 700 eur) a bol dlhodobo podrobovaný kritike kultúrnej obce z prostredia občianskej spoločnosti kvôli nejasnému zámeru, nemožnosti vyhodnotenia dopadov a veľmi nízkej finančnej alokácii, absolútne nereflektujúcej dopyt v sektore. Nejasný bol aj výber hodnotiteľov, odborná relevancia či pravidlá hodnotenia.

Naproti tomu medzi základné princípy fungovania novej nadácie patrí princíp tzv. *predloženej ruky*, kedy bola dôvera mestského zastupiteľstva odovzdaná do rúk odborníkov tak v správnej rade nadácie ako i v odborných hodnotiacich komisiách. Vznikli programové línie na podporu kultúry, komunit ako aj umelecký štipendijný program. V niektorých prípadoch sa stali oprávnenými aj výdavky na investície alebo inštitucionálne aspekty fungovania organizácií. A v neposlednom rade do nadácie prítiekol výrazne väčší balík prostriedkov na granty, ako predtým (v roku 2020 dosahuje výšku 600 tis. eur). Takáto paradigmatická zmena vo financovaní nezriadovanej kultúry prináša rozvojové impulzy do prostredia tejto scény a v kombinácii s ďalšími verejnými aj súkromnými zdrojmi prispieva k jeho stabilizácii a možnostiam ďalšieho rozvoja.

Napriek sprostredkovaniu dvoch pozitívnych príkladov z metropoly krajiny, v jej zvyšku vo všeobecnosti však stále platí skôr skutočnosť, že samosprávy obvykle nepovažujú podporu nezriadovanej kultúry z verejných zdrojov za prioritu, čoho dôkazom je, že ju často administratívne a aj v témach dotačných schém (s celkovo nízkymi alokáciami) často spájajú so športom, školstvom a voľnočasovými aktivitami.

Ďalším z paradoxov je, že aktéri z nezávislej scény, t.j. z prostredia občianskej spoločnosti, nezriedka sťažujú pri uchádzaní sa o verejné zdroje s aktérmi, ktorí existujú so štatútom príspevkových organizácií zriadených štátom, krajinami, alebo obcami. Tieto subjekty dostávajú od svojich zriaďovateľov približne 60-70% prostriedkov svojho ročného rozpočtu (tie sú obvykle určené na mzdy personálu a umeleckého kolektívu, prevádzkové náklady a pod.) a o zvyšok, teda zdroje na ďalšiu kultúrnu alebo umeleckú činnosť, sa potom obracajú najmä na verejnoprávne fondy. Pre objektivitu treba uviesť, že mnohé zriadené kultúrne inštitúcie by bez podpory z týchto zdrojov nedokázali realizovať množstvo dôležitých aktivít, pretože napríklad v prípade FPU sa jedná o jedinú existujúcu dotačnú schému, ktorá je pre tento segment určená.

Akokoľvek, východiskové inštitucionálne podmienky zriadených aktérov sú úplne odlišné od podmienok nezriadených aktérov a preto, napriek celkovej podfinancovanosti kultúrneho sektora, nemožno hovoriť o rovnakej štartovacej čiare a ani o dostačujúcom spôsobe takého financovania nezávislej kultúry, ktoré by umožňovalo tejto scéne relevantný rozvoj vlastných kapacít alebo udržateľnosti. Je pravdou, že v rámci dotačného portfólia FPU jestvujú aj možnosti financovania vlastného rozvoja občianskych organizácií, týchto prostriedkov však nie je dostatok na to, aby pre nezriadený sektor ako celok prinášali signifikantnú zmenu.

Na Slovensku chýba aj tradícia individuálneho prístupu k podpore umenia a možnosti pre účasť súkromných subjektov, napr. v podobe zákona o sponzoringu. Tieto nástroje sú komplexnou otázkou pre niekoľko ministerstiev. Niektoré veľmi užitočné nepriame nástroje už však boli zavedené aj u nás a pre mnohých aktérov z prostredia občianskej spoločnosti prinášajú dôležité finančné impulzy: občania, živnostníci a firmy môžu priamo rozhodnúť venovať **2% zo svojich daní** na konkrétny, aj kultúrny účel. Inštitút uchádzania sa o 2% využíva obrovské množstvo subjektov pôsobiach tak v oblasti profesionálnej ako i neprofesionálnej kultúry. Uplatňuje sa aj znížená sadzba dane z pridanej hodnoty vo výške 10% na knihy. K návrhom ďalších daňových stimulov zameraných na podporu kultúrnych aktivít a kultúrneho priemyslu má však slovenské ministerstvo financií dlhodobo odmietavý postoj.

Súkromný sektor tak prispieva k podpore kultúry a umenia najmä prostredníctvom súkromných nadácií, zväčša korporátnych, ako sú napr. **Nadácia Tatra banky**, **Nadácia VÚB**, alebo **Nadácia Orange**, ktoré si na tento účel obvykle spätne alokujú 2% podiel dane z príjmov na účet nadácie s totožným názvom, ako je názov korporácie, ktorá dane platí. Tento zdroj je dôležitým doplnkovým zdrojom financovania pre mnohých aktérov v nezávislej alebo neprofesionálnej kultúre, resp. vhodným pre mnohé menšie ad hoc realizované aktivity profesionálnych aj amatérskych podujatí, avšak zo všetkých popísaných je zároveň najmenej stabilným, v dôsledku nepredvídateľnosti výhľadových marketingových zámerov tej ktorej korporácie. Myslíme si však, že aj v prípade takýchto nadácií existujú príležitosti v podobe možnosti vytvárania dlhodobějších záväzných verejno-súkromných partnerstiev s krajskými alebo miestnymi samosprávami, ktoré by mohli spolu efektívne násobiť synergiu prameniaca z vyšších alokácii na podporu kultúrneho života.

Aktérky a aktéri pôsobiaci v oblasti kultúry sa v súčasnosti nezriedka uchádzajú o finančnú podporu aj prostredníctvom *crowdfundingových* kampaní. Existujúce online platformy zbierkové kampane z prostredia kultúry obvykle vítajú a mnohé z nich boli veľmi úspešné. Tento spôsob podpory umožňuje kultúrnym aktérom bližšiu a štruktúrovanú komunikáciu so svojimi cieľovými skupinami – publikom a súčasne vytvára vhodný rámec na transparentné skladanie účtov, čo posilňuje rozvoj všeobecnej spoločenskej dôvery. Na druhej strane, pre etablovanejších kultúrnych operátorov, organizátorov, či umelcov je takýto zdroj podpory iba doplnkovým, pretože hoci dokáže zabezpečiť financovanie konkrétnej aktivity, podujatia či vznik jednorazového umeleckého produktu, nedokáže saturovať potrebu kontinuálnej činnosti a rozvoja udržateľných kapacít kultúrnych aktérov.

Práve nedostatok disponibilných zdrojov (či oprávnených výdavkových položiek vo verejných dotačných a súkromných grantových schémach) potrebných na rozvoj vlastných inštitucionálnych kapacít a dlhodobej udržateľnosti je pritom kľúčovým deficitom, ktorému čelia mnohé subjekty z prostredia občianskej spoločnosti pôsobiace v oblasti profesionálnej kultúry. Typickými problémami mnohých aktérov sú napríklad absencia vlastných priestorov, zastaraná technická infraštruktúra, prekarizované nízko platené pracovné pozície, či nedostatok udržateľných personálnych kapacít potrebných na kvalitné riadenie rozvoja takýchto organizácií.

Tieto deficity pritom mnohé subjekty čiastočne vykrývajú príjmami z vlastnej činnosti (zisky zo vstupného, predaja umeleckých produktov, resp. pridruženej podnikateľskej činnosti a pod.), ale ich prínos obvykle nie je dostatočne veľký na to zabezpečiť potrebnú udržateľnosť.

Kľúčoví aktéri v oblasti

Kto sú aktéri v kultúre – základné členenie

A) Verejné inštitúcie

- **Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (MK SR)** je ústredným orgánom štátnej správy Slovenskej republiky pre: štátny jazyk, ochranu pamiatkového fondu, kultúrne dedičstvo a knihovníctvo, umenie, autorské právo a práva súvisiace s autorským právom, kultúrno-osvetovú činnosť a ľudovú umeleckú výrobu, prezentáciu slovenskej kultúry v zahraničí, vzťahy s cirkvami a náboženskými spoločnosťami, médiá a audiovizíu, podporu kultúry národnostných menšín. (zdroj: web MK SR)
- **Fond na podporu umenia** ako verejnoprávna inštitúcia je prostredníkom medzi ústrednými orgánmi verejnej správy a neziskovým sektorom, ktorý do jeho fungovania môže aktívne vstupovať cez nominácie členov do jeho orgánov. Medzi poslanie a povinnosti FPU patrí aj komunikácia s relevantnými aktérmi v tejto oblasti, na základe ktorej môže následne prijímať kroky predovšetkým v oblasti smerovania podpornej činnosti. FPU vďaka svojej nezávislosti od priameho politického rozhodovania môže flexibilne reagovať na akútne potreby sektora, no rovnako má nástroje na to, aby svoje aktivity plánoval aj v dlhodobějších horizontoch.
- **Audiovizuálny fond** a **Fond na podporu kultúry národnostných menšín KULT MINOR** sú obdobne dôležitými verejno-právnymi aktérmi v oblasti podpory audiovizuálnej tvorby, resp. podpory kultúry národnostných menšín na území SR.
- **Umelecké fondy: Literárny fond, Hudobný fond a Fond výtvarných umení.** Činnosť umeleckých fondov má charakter umeleckej samosprávy. Členovia výborov sekcií sú volení jednotlivými zaregistrovanými tvorivými združeniami a profesijnými organizáciami pôsobiacimi v príslušnej tvorivej oblasti na základe zásad a pravidiel obsiahnutých v štatútoch jednotlivých fondov, rady sú následne tvorené predstaviteľmi výborov sekcií. Hlavným zdrojom príjmov umeleckých fondov sú príspevky príjemcov autorských odmien a odmien výkonných (reprodukčných) umelcov, príspevky za použitie voľných diel a príspevky užívateľov diel.
- **Ďalšie orgány štátnej správy alebo samosprávy** majúce priamy dosah na tvorbu verejných politík, postavenie a financovanie ďalších aktérov v kultúre akými sú napríklad Ministerstvo financií, Ministerstvo hospodárstva, samosprávne kraje, mestá a obce.
- **Verejné vzdelávacie inštitúcie a ústavy / vedecké a dokumentačné pracoviská** – v širšom zmysle celkovo základné stredné aj vysoké školy a univerzity, v užšom rámci umelecké školy – ZUŠ-ky, konzervatóriá, ŠUV-ky, VŠVU, VŠMU a pod., ďalej napr. Divadelný ústav, Slovenský filmový ústav, Literárne informačné centrum, Historický ústav SAV – Oddelenie architektúry a pod.
- **Zahraničné kultúrne inštitúty**
- **Médiá verejnej služby**

B) Sústava kultúrnych subjektov priamo napojených na verejné rozpočty

- Kultúrne subjekty zriadené osobitným zákonom (Matica slovenská)
- Kultúrne subjekty zriaďované ústrednými orgánmi štátnej správy (erbové štátne inštitúcie ako SND, SNM, SNG)
- Kultúrne subjekty zriaďované samosprávnymi krajinami (divadlá, knižnice, galérie, múzeá, osvetové strediská a pod.)
- Kultúrne subjekty zriaďované mestami a obcami (knižnice, kultúrne domy, galérie, múzeá, spevácke zbory a pod.)
- Kultúrne subjekty zaštitené vyššie uvedenými subjektmi (súbory, krúžky a pod.)

C) Rozmanitý súbor aktérov kultúrneho diania, pôsobiacich nezávisle od zriaďovaných inštitúcií a mimo priameho napojenia na verejné rozpočty

- **Kultúrne subjekty občianskeho sektora** – zriadené najobvyklejšie prostredníctvom právnej formy občianskeho združenia, zriedkavejšie neziskovej organizácie, resp. združenia právnických osôb, ako napríklad profesionálne aj amatérske divadlá, galérie, kiná, kultúrne

centrá, nekomerčné vydavateľstvá, nekomerčné hudobné kluby, umelecké kolektívy v najrôznejších žánroch a druhoch súčasného profesionálneho aj neprofesionálneho umenia, združenia organizátorov kultúrnych podujatí, rôznorodé strešné asociácie a organizácie združujúce sa pod vyššie uvedenou právnou formou, ktorú často využívajú tak zriadené ako aj nezriadené kultúrne subjekty, či jednotlivci naprieč celým spektrom druhov a žánrov umenia pri snahe o lepšiu prepojenosť, informovanosť alebo obhajobu kolektívnych záujmov, ďalej zoskupenia reprezentujúce tradičnú ľudovú kultúru - ľudových umelcov, remeselníkov a výrobcov, združenia zaoberajúce ochranou, resp. aktualizáciou hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva a pod. V neposlednom rade medzi subjekty občianskeho sektora zaradujeme aj neformálne zoskupenia, platformy či iniciatívy realizujúce sa v oblasti kultúry a umenia, resp. obhajujúce svoje záujmy v tejto oblasti.

Kľúčové strešné subjekty, asociácie a platformy združené v občianskom sektore (abecedne):

Anténa - sieť kultúrnych centier a organizácií, ktoré pôsobia v oblasti nezávislého súčasného umenia a kultúry na Slovensku. Vytvárajú aktivity smerujúce k zlepšovaniu pozície nezávislej kultúry v spoločnosti. Cieľom je zastupovať nezávislé kultúrne centrá v komunikácii s orgánmi štátnej správy a samosprávy, zlepšiť ich postavenie v systéme kultúrnej politiky a prispieť k vytvoreniu profesionálnych podmienok pre fungovanie nezávislej kultúry a umenia. *(zdroj: web Anténa)*

Creative Industry Forum (CIF) Združenie zastrešuje od roku 2008 subjekty pôsobiace v kreatívnom priemysle s cieľom propagovať kreatívny priemysel ako zásadný prvok slovenského hospodárstva a presadzovať jeho záujmy, s cieľom spoluvytvárať optimálne podmienky pre rozvoj kreatívnej ekonomiky. Tvorí v princípe akúsi „asociáciu asociácií“, ktorá združuje viaceré segmenty kreatívneho priemyslu, najmä v oblasti televízneho a rozhlasového vysielania, filmovej a televíznej produkcie, reklamy, filmovej distribúcie, herného priemyslu, či telekomunikácií, ale aj módného priemyslu, či hudby. CIF spolupracuje s ďalšími subjektami s cieľom zbierať podnety a podklady od sektorov kreatívneho priemyslu a na ich základe prinášať kvalifikované riešenia, prospešné pre tento priemysel ako celok. Významnú časť činnosti CIFu tvorí komunikácia s rôznym typom orgánov štátnej správy, pripomienkovanie legislatívy, tvorba analytických a strategických materiálov, zber dát a organizácia vzdelávacích a networkingových podujatí a projektov.

Otvorené fórum Zachráňme kultúru - Neformálna platforma zložená z nezávislých odborníkov z oblasti kultúry a kreatívneho priemyslu sa snaží kontinuálne pracovať na riešení situácie v súvislosti so záchranou neštátnych i štátnych kultúrnych podujatí, projektov, infraštruktúry a najmä tvorivého, organizačného a technického potenciálu. *(zdroj: web Zachráňme kultúru)*

PLAST – platforma pre súčasný tanec je strešnou organizáciou, ktorej členmi sú jednotliví umelci a umelkyne pôsobiace v oblasti tanca, no rovnako tak združuje tanečné zoskupenia, ktoré pôsobia na Slovensku. Primárnou ambíciou združenia je presadzovanie záujmov tohto segmentu umenia, prezentácia súčasných tanečných diel verejnosti, ale aj tanečnej scény ako celku doma aj zahraničí. *(zdroj: web PLAST)*

Platforma KU.BA – Kultúrna Bratislava je otvorená neformálna platforma občianskych kultúrnych a umeleckých iniciatív a nezávislých profesionálov, ktorí pôsobia v oblasti živej kultúry na území Bratislavy a ktorí majú záujem na kultúrnom rozvoji mesta a kraja. *(zdroj: web: Kultúrna Bratislava)*

Rada galérií Slovenska je odborný a koordinačný orgán zbierkotvorných galérií registrovaných na území Slovenska, ktoré odborne budujú, spracovávajú, uchovávajú a zverejňujú trvalý zbierkový fond výtvarného umenia. Ako občianske združenie bola registrovaná v roku 1998. Jej členmi sú registrované galérie pôsobiace na území Slovenska, zastúpené riaditeľom a zvolenými odbornými zamestnancami galérií. Rada pomáha riešiť problémy jednotlivých galérií, problémy vo vzťahu medzi nimi a inými orgánmi a organizáciami, spolupracuje s orgánmi štátnej správy a samosprávy, podieľa sa na tvorbe

konceptí a stratégií v oblasti kultúry, na vzdelávaní odborných pracovníkov, podporuje a realizuje významné odborné projekty. (zdroj: *Web Rada galérií Slovenska*)

Spolok architektov Slovenska Architekti, ktorí na Slovensku žijú a pracujú, alebo k nemu majú vzťah, sa dobrovoľne združujú v Spolku architektov Slovenska, aby jeho prostredníctvom vyvíjali kultúrno-spoločenskú a osvetovú činnosť, podporili utváranie podmienok pre odbornú tvorivú prácu a rozširovali pozitívne výsledky architektonickej tvorby. (zdroj: web spolku)

Spolok slovenských knihovníkov a knižníc je najväčšia a najstaršia (založená bola ešte v roku 1946) organizácia združujúca knihovníkov, bibliografov a informačných pracovníkov, knižničné, bibliografické a informačné pracoviská v Slovenskej republike a iných záujemcov. Hlavným cieľom je vytvárať platformu na všestranný odborný, kultúrny a spoločenský rozvoj členstva a zastupovať jeho záujmy pred štátnymi, samosprávnymi a inými orgánmi a organizáciami bez ohľadu na profesijnú, politickú, generačnú a národnostnú príslušnosť. (zdroj: *Spolok slovenských knihovníkov a knižníc*) V oblasti literatúry je vzhľadom na veľkosť komunity pomerne veľký počet spolkov a záujmových združení alebo asociácií, ktoré veľmi rozmanitých spôsobom zastupujú záujmy svojich členov a členiek. Tieto organizácie sa medzi sebou odlišujú predovšetkým názorovou a hodnotovou orientáciou, pričom vzťahy medzi nimi možno v nejednom prípade označiť ako antagonistické. Existencia týchto združení sa viaže prevažne k vydávaniu periodických a / alebo neperiodických publikácií, ktoré sú následne týmito subjektami prezentované prevažne doma a zriedkavo aj v zahraničí. Medzi najväčšie organizácie patria **Slovenské centrum PEN** (člen združenia PEN international), **Asociácia organizácií spisovateľov Slovenska** a **Spolok slovenských spisovateľov**.

Slovenská výtvarná únia je otvorená, nepolitická, ochranná-stavovská profesionálna organizácia, zastrešujúca združenia profesionálnych výtvarných umelcov a teoretikov. Je členom medzinárodnej mimovládnej organizácie International Association of Art – I.A.A. UNESCO, má zastúpenie vo Výkonnom výbore IAA EUROPE UNESCO, aktívne sa podieľala na príprave i priebehu Konferencie o právnom a sociálnom postavení výtvarných umelcov v Európe (Paríž, Centre Pompidou, 2008). (Zdroj: *web Slovenská výtvarná únia*)

Združenie vydavateľov a kníhkupcov je samostatná organizácia založená v roku 1991. Zastupuje stavovské a profesijné záujmy svojich členov a ďalších subjektov pôsobiacich v oblasti knižnej kultúry, ochraňuje vydavateľské a obchodné podnikanie a stará sa o jeho všestranný rozvoj. Zároveň vykonáva poradenskú a informačnú činnosť, vzniklo ako prirodzený záujem vydavateľov a kníhkupcov pre zastrešenie ich profesijných záujmov. (zdroj: *Združenie vydavateľov a kníhkupcov SR*)

Zväz múzeí na Slovensku bol založený v roku 1990 ako profesijné záujmové združenie múzeí v Slovenskej republike. Hlavným poslaním Zväzu je reprezentovať múzeá, presadzovať, obhajovať a rozvíjať ich spoločné práva a záujmy a podporovať múzejníctvo. Zväz zastupuje, obhajuje a presadzuje záujmy svojich členov navonok, osobitne vo vzťahu k ich zriaďovateľom, podieľa sa na príprave právnych predpisov a rozvojových koncepcií múzejníctva a uplatňuje profesijné záujmy múzeí. ZMS sleduje a presadzuje dodržiavanie princípov Etického kódexu múzeí ICOM, realizuje alebo sa podieľa na realizácii rôznych foriem vzdelávania a prezentačných aktivít múzeí, vykonáva edičnú a publikačnú činnosť, všestranne propaguje a popularizuje činnosť združenia a jeho členov. (zdroj: *Zväz múzeí na Slovensku*)

Ochranné zväzy: Slovenský ochranný zväz autorský (SOZA) - zastupuje nositeľov práv - autorov, upravovateľov, aranžérov hudby a autorov slovesnej časti diela – textu, libreta ako aj vydavateľov týchto diel, v ich mene monitoruje použitie hudobných diel na celom území Slovenskej republiky, realizuje výbery autorských odmien a zároveň pre nich vykonáva administratívny, ekonomický a právny servis. Na základe ich poverenia udeľuje používateľom súhlas na použitie hudby. (Zdroj: *web SOZA*)

Spoločnosť SLOVGRAM - ochraňuje práva v zmysle Autorského zákona č. 618/2003 Z.z. v znení zákona č. 84/2007 Z.z., udeľuje licencie – zmluvy, ktoré umožňujú uskutočňovanie (vykonávanie) verejného prenosu a vyberá odmeny a tie následne rozdeľuje výkonným umelcom a výrobcom v zmysle vlastného vyúčtovacieho poriadku. (zdroj: web SLOVGRAM)

- **Jednotlivci** – umelkyne a umelci v slobodnom povolání, teoretici, kurátorky a pod. Medzi jednotlivcov v nekomerčnej sfére možno zaradiť aj profesionálnych technických pracovníkov, grafických dizajnérov, produkčných pracovníkov a podobne, ktorí často fungujú ako drobní živnostníci, ale vzhľadom na svoje pôsobenie vo sfére nezriaďovanej a nekomerčnej kultúry je výška ich príjmov a teda aj udržateľnosti týchto profesií rámcovaná možnosťami financovania nezriaďovanej kultúry ako celku.
- **Privátne podnikateľské subjekty pôsobiace v kultúrnom a kreatívnom priemysle (KKP)** - radíme sem rôzne súkromné produkčné agentúry a filmové spoločnosti, komerčné hudobné kluby, multiplexy, hudobné nahrávacie štúdiá a vydavateľstvá, architektonické a dizajnérske štúdiá, subjekty pôsobiace v odevnom, hernom (počítačové hry) a reklamnom priemysle a pod.

Výskum v oblasti kultúry

Výskum v oblasti kultúry je jednoznačne oblasťou, ktorú možno označiť ako slabú stránku. Na Slovensku sa robí veľmi málo hĺbkových výskumných aktivít a ani tie nevychádzajú z nejakého koncepčného prístupu a nie sú zastrešené systémovo ani inštitucionálne. Výstižne to opisuje aj koncepčný materiál MK SR, ktorý na základe analýzy ešte z roku 2007 skonštatoval: *„Dlhotrvajúca roztrieštenosť výskumu a vývoja v rezorte, jeho nekoordinovanosť, nesystémovosť riadenia neposkytuje dostatočne kvalitnú kritickú odbornú reflexiu kultúry a chýba aj systematické monitorovanie kultúry poskytujúce kvalitné dáta na strategické manažovanie celej oblasti.“* (Stratégia rozvoja kultúry SR na roky 2014 – 2020)

Určitá zmena nastala po založení analytického útvaru na MK SR s názvom **Inštitút kultúrnej politiky** (IKP, vznikol v r. 2018), ktorý je súčasťou analytických jednotiek ministerstiev pod vedením Ministerstva financií SR (MF SR). Jedným zo zadaní projektu týchto útvarov s názvom Hodnota za peniaze bola aj revízia výdavkov verejnej správy. V roku 2019 vznikol v IKP pod gesciou MF SR dokument *Revízia výdavkov na kultúru*, ktorý možno považovať za prvý komplexný výskumný materiál z dielne MK SR. Cieľom revízie výdavkov na kultúru bolo preskúmať verejné výdavky na kultúrnu politiku vrátane výdavkov pridružených organizácií rezortu a zhodnotiť efektivitu týchto výdavkov s dôrazom na dosahovanie lepších výsledkov. Hoci je v materiáli v centre pozornosti prirodzene zriaďovaná kultúra, určité odkazy v ňom bezprostredne súvisia aj s kultúrou nezriaďovanou, teda vychádzajúcou z prostredia OS, resp. z podnikateľskej sféry.

Autorky a autori správy okrem iného konštatujú že: Vyhodnotenie výsledkov kultúrnej politiky je výzvou pre absenciu explicitne definovaných cieľov, že kultúrna participácia Slovákov je nižšia ako priemer EÚ, že na kultúru išlo z verejných zdrojov v rokoch 2011-17 približne 0,76 % HDP (1,83 % verejných výdavkov), v roku 2017 to bolo približne 591 mil. Eur, pričom priemer krajín EÚ v rovnakom období bol mierne nižší (0,73% HDP, 1,53 % výdavkov).

Priebežná správa bližšie neanalyzuje súkromné a daňové výdavky na kultúru, ale konštatuje, že „Ústredná štátna správa tvorí 60 % verejných výdavkov na kultúru, zvyšných 40 % prispievajú samosprávy. Výdavky rezortu MK SR boli v roku 2018 vo výške 302,2 mil. eur, najviac prostriedkov

smeruje do politik kultúrneho dedičstva (79,1 mil. eur), do politik podpory umenia (66,3 mil. eur) a do nástrojov dotačnej podpory (53,0 mil. eur)“.

Správa tiež konštatuje, že „jednou z najväčších zmien v kultúrnej politike v poslednom období bol vznik nezávislých dotačných fondov (Audiovizuálny fond, Fond na podporu umenia a Fond na podporu kultúry národnostných menšín). Vznikom fondov sa na strane ponuky rozšíril rozsah podporovaných foriem umenia, zaviedli nové formy podpory, zvýšila celková pridelená suma aj podiel pridelenej sumy z celkovej žiadanej. Na strane dopytu vzrástol počet záujemcov o dotácie. O žiadostiach rozhodujú odborné komisie, ktoré zdôvodňujú a zverejňujú svoje rozhodnutia.“

Ďalej sa v správe uvádza, že „Ministerstvo kultúry nemá vypracovaný dlhodobý a systematický plán investičných potrieb v oblasti kultúry. Dlhodobý nedostatok investícií do obnov, reštaurovania či rekonštrukcií nehnuteľných a hnutelných kultúrnych pamiatok a zbierkových predmetov viedol k postupnému kumulovaniu modernizačného dlhu. Pamiatkový dlh sa odhaduje na 1,8 - 5,5 mld. eur, zbierkový dlh pre obnovu zbierkových fondov na 2,9 mld. eur. Akvizičný dlh zbierkových predmetov múzeí a galérií predstavuje 2,2 mil. eur ročne, akvizičný dlh knižničných fondov 7,9 mil. eur ročne.

Efektívnejšiemu fungovaniu kultúrnych organizácií (*poznámka: na mysli sa majú zriaďované organizácie*) bráni viacero problémov, ktorými sa bude zaoberať záverečná správa Revízie výdavkov na kultúru (*poznámka: plán jej zverejnenia je rok 2020*). Patrí k nim nedostatočné využívanie viaczdrojového financovania, vrátane vlastných príjmov, plánovanie rozpočtov na krátke obdobie a problémy s výberom vedúcich a riadiacich pracovníkov.

Z výskumného hľadiska by ďalej kultúre a umeniu pomohla podrobná analýza dopytu po kultúrnych produktoch, ktorej absencia zamedzuje prijímať efektívne opatrenia v tejto oblasti. Nutným krokom takéhoto materiálu by mali byť cielene vypracované odporúčania pre zriaďované organizácie, no rovnako tak pre neziskový sektor. Systematická analýza práce s publikom (budovanie, rozširovanie a jeho udržiavanie) absentuje vo všetkých doterajších strategických dokumentoch, pričom publikum je nutnou (hoci nie dostatočnou) podmienkou udržateľnosti značného časti aktivít v umení a kultúre.

Pokiaľ ide o zriaďované, no rovnako tak neziskové organizácie, podmienkou ďalšieho rozvoja tejto oblasti je tiež rozsiahlejšia analýza výšky a spôsobu finančného odmeňovania umeleckých, produkčných, či technických pracovníkov a pracovníčok, vrátane popisu pracovných podmienok, v ktorých sa kultúrne a umelecké aktivity realizujú. Do tejto oblasti možno zaradiť tiež výskum štruktúry zamestnancov a odborných kapacít pôsobiacich v týchto organizáciách, ktoré majú byť zárukou udržiavania ich kvalitatívnej úrovne.